
MONOGRAFIE PRAWNICZE

PRACE
Z PRAWA
CYWILNEGO

Wprowadzenie i redakcja
Prof. ELŻBIETA SKOWROŃSKA-BOCIAN

Wydawnictwo C. H. Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

PRACE Z PRAWA CYWILNEGO

- WPROWADZENIE Prof. ELŻBIETA SKOWROŃSKA-BOCIAN

W sprzedaży:

Z. Radwański (red.)

PRAWO CYWILNE – CZĘŚĆ OGÓLNA, T. 2, wyd. 2

System Prawa Prywatnego

A. Olejniczak (red.)

PRAWO ZOBOWIĄZAŃ – CZĘŚĆ OGÓLNA, T. 6

System Prawa Prywatnego

K. Pietrzykowski (red.)

**KODEKS CYWILNY. KOMENTARZ DO ART. 1–449¹¹,
T. 1, wyd. 5**

Duże Komentarze Becka

K. Pietrzykowski (red.)

**KODEKS CYWILNY. KOMENTARZ DO ART. 450–1088,
T. 2, wyd. 5**

Duże Komentarze Becka

Z. Radwański, A. Olejniczak

ZOBOWIĄZANIA – CZĘŚĆ OGÓLNA, wyd. 8

Podręczniki Prawnicze

Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska

ZOBOWIĄZANIA – CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA, wyd. 8

Podręczniki Prawnicze

E. Skowrońska-Bocian

PRAWO SPADKOWE, wyd. 6

Podręczniki Prawnicze

Legalis
STUDENT

www.legalis-student.pl

www.sklep.beck.pl

PRACE Z PRAWA CYWILNEGO

Wprowadzenie i redakcja
Prof. ELŻBIETA SKOWROŃSKA-BOCIAN

Redaktor prowadzący
WITOLD BORYSIAK
– *stypendysta Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej*

Autorzy:
*Andrzej Grad, Ewa Jurczak, Andrzej Konon,
Katarzyna Krupa, Daria Krzyżanowska, Arkadiusz Łęczycki,
Paweł Mackus, Wiktor Surowiecki, Joanna Tamkun*

WYDAWNICTWO C. H. BECK
WARSZAWA 2010

Redakcja:
Katarzyna Iwaniuk, Julia Wróblewska

© **Wydawnictwo C. H. Beck 2010**

Wydawnictwo C. H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: DTP Service
Druk i oprawa: Cyfrowe Centrum Druku

ISBN 978-83-255-1528-7

Spis treści

Wprowadzenie	VII
Wykaz skrótów	IX
Andrzej Robert Grad	
Powołanie do dziedziczenia w drodze rozrządzenia poszczególnymi przedmiotami majątkowymi w świetle zasady wykładni testamentu zgodnie z rzeczywistą wolą spadkodawcy	1
Ewa Jurczak	
Polecenie w polskim prawie cywilnym	75
Andrzej Konon	
Przewłaszczenie nieruchomości na zabezpieczenie	139
Katarzyna Krupa	
Wydziedziczenie w prawie polskim	197
Daria Krzyżanowska	
Szkoda majątkowa i jej kompensacja w sprawach <i>wrongful conception</i>	241
Arkadiusz Łęczycki	
Odpowiedzialność samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej za szkody wyrządzone przy leczeniu.....	303
Paweł Mackus	
Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną <i>nasciturusowi</i>	369
Wiktor Surowiecki	
Przedmiot ochrony dóbr osobistych. Wybrane zagadnienia	427
Joanna Tamkun	
Działanie na własne ryzyko.....	469
Indeks rzeczowy	515

Wprowadzenie

Prezentowane opracowanie jest kolejną publikacją zawierającą obszerne fragmenty prac magisterskich z prawa cywilnego. Poprzednio ukazały się „Wybrane zagadnienia z prawa cywilnego” (Warszawa 2006) i „Odpowiedzialność odszkodowawcza” (Warszawa 2007) – prace przygotowane zostały pod kierunkiem profesora *Marka Saffjana*. Publikowane w niniejszym zbiorze szkice problemowe powstały w ramach prowadzonego przeze mnie seminarium magisterskiego. Ich Autorzy podjęli trud zaprezentowania zagadnień należących do tzw. tradycyjnej cywilistyki, wszystkich jej działów.

Najobszerniej zaprezentowane jest prawo zobowiązań, a dokładniej – problematyka odpowiedzialności odszkodowawczej. Omawiane są zagadnienia działania na własne ryzyko, naprawienie szkody majątkowej w sprawach *wrongful conception* i szkody wyrządzonej *nasciturusowi* oraz odpowiedzialności samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej za szkody wyrządzone przy leczeniu. W dosyć szerokim zakresie uwaga Autorów poświęcona została problematyce prawa spadkowego. Analizie poddano problematykę powołania do dziedziczenia w drodze rozporządzenia poszczególnymi przedmiotami majątkowymi należącymi do spadku, a także zagadnienia pozbawienia prawa do zachowku i przebaczenia. Autorzy zajmujący się tą tematyką mieli okazję przekonać się, że analiza problemów prawnosпадkowych z reguły wymaga pogłębionego zajęcia się zagadnieniami należącymi do innych działów prawa cywilnego. Jest to więc praca interesująca i wymuszająca pogłębienie wiedzy także w zakresie kwestii odległych od prawa spadkowego.

Nieco skromniej wygląda „reprezentacja” pozostałych dziedzin prawa cywilnego, jednak Czytelnik zainteresowany prawem rzeczowym znajdzie opracowanie dotyczące przewłaszczenia nieruchomości na zabezpieczenie, a zainteresowany problematyką części ogólnej prawa cywilnego – opracowanie zawierające analizę wybranych zagadnień ochrony dóbr osobistych.

Na podkreślenie zasługuje wysoki poziom prezentowanych prac. Ich Autorzy, posługując się metodą prawnodogmatyczną, swoje rozważania oparli nie tylko na dorobku polskiej doktryny i orzecznictwa, ale sięgnęli również do dorobku nauki innych państw, a także Unii Europejskiej. Prezentowane poglądy charakteryzują się, z jednej strony, dojrzałością wręcz zaskakującą u ludzi młodych, z drugiej zaś nowatorskim ujęciem problemu. Część poglądów prezentowanych jest po raz pierwszy w nauce polskiej.

Powodem zaprezentowania niniejszej publikacji jest w pierwszej kolejności nadzieja na wywołanie dyskusji, sprowokowanie do ponownego prze-

myślenia pewnych, zdawałoby się niebudzących wątpliwości i utrwalonych już poglądów. Różnorodność problemów, śmiałe, a nierzadko kontrowersyjne poglądy, będą – mam nadzieję – sprzyjać osiągnięciu tego zamierzenia. Publikacja ma jednak także inny zamysł. W ramach prowadzonych przez lata seminariów dla studentów V roku studiów prawniczych często ich uczestnicy pytają: jaka właściwie powinna być praca magisterska?, jaki poziom merytoryczny prezentować? Oddając się lekturze tego zbioru zainteresowany czytelnik może sobie na powyższe pytania odpowiedzieć.

Prof. dr hab. Elżbieta Skowrońska-Bocian

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

CmentU	ustawa z 31.1.1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (tekst jedn. Dz.U. z 2000 r. Nr 23, poz. 295 ze zm.)
KC	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)
KK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
KK z 1932 r.	rozporządzenie Prezydenta RP z 11.7.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.)
Konstytucja PRL	Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22.7.1952 r. (Dz.U. Nr 33, poz. 232 ze zm.)
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm. i ze sprost.)
KP	ustawa z 26.6.1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn. Dz.U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 ze zm.)
KPC	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)
KR	ustawa z 27.6.1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz.U. Nr 34, poz. 308 ze zm.)
KRO	ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. Nr 9, poz. 59 ze zm.)
KultFizU	ustawa z 18.1.1996 r. o kulturze fizycznej (Dz.U. Nr 25, poz. 113 ze zm.)
KWU	ustawa z 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm.)
OchrPłodU	ustawa z 7.1.1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. Nr 17, poz. 78 ze zm.)
POPC	dekret z 12.11.1946 r. – Przepisy ogólne prawa cywilnego (Dz.U. Nr 67, poz. 369 ze zm.)
POPCU	ustawa z 18.7.1950 r. – Przepisy ogólne prawa cywilnego (Dz.U. Nr 34, poz. 311)

Wykaz skrótów

PostSpad	dekret z 8.11.1946 r. o postępowaniu spadkowym (Dz.U. Nr 63, poz. 346 ze zm.)
PrBank	ustawa z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.)
PrNot	ustawa z 14.2.1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn. Dz.U. z 2008 r. Nr 189, poz. 1158 ze zm.)
PrOchrŚrod	ustawa z 27.4.2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn. Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 ze zm.)
PrSpad	dekret z 8.10.1946 r. – Prawo spadkowe (Dz.U. Nr 60, poz. 328 ze zm.)
PWKC	ustawa z 23.4.1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm.)
SportU	ustawa z 29.7.2005 r. o sporcie kwalifikowanym (Dz.U. Nr 155, poz. 1298 ze zm.)
ŚwOpZdrU	ustawa z 27.8.2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tekst jedn. Dz.U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027 ze zm.)
ZawLekU	ustawa z 5.12.1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (tekst jedn. Dz.U. z 2008 r. Nr 136, poz. 857 ze zm.)
ZOZU	ustawa z 30.8.1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (tekst jedn. Dz.U. z 2007 r. Nr 14, poz. 89 ze zm.)

2. Publikatory i czasopisma

Biul. MS	Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości
DPP	Demokratyczny Przegląd Prawniczy
Dz.U.	Dziennik Ustaw
MoP	Monitor Prawniczy
NP	Nowe Prawo
NPN	Nowy Przegląd Notarialny
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNAPIUS	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna i Administracyjna oraz Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna
OSNCP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karno i Wojskowa

Wykaz skrótów

OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSP i KA	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
Pal.	Palestra
PiM	Prawo i Medycyna
PiP	Państwo i Prawo
PN	Przełęcz Notarialny
PPH	Przełęcz Prawa Handlowego
PPUW	Przełęcz Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego
Pr. Bank.	Przełęcz Bankowy
Pr. Sp.	Prawo Spółek
PS	Przełęcz Sądowy
R. Pr.	Radca Prawny
Rej.	Rejent
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	Studia Cywilistyczne
SI	Studia Iuridica
SP	Studia Prawnicze
SP-E	Studia Prawno-Ekonomiczne
ZN IBPS	Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego

3. Organy orzekające

NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
SN (7)	Sąd Najwyższy w składzie 7 sędziów
SO	Sąd Okręgowy
SW	Sąd Wojewódzki
TK	Trybunał Konstytucyjny

4. Inne

art.	artykuł (-y)
itd.	i tak dalej
itp.	i tym podobne
m.in.	między innymi
nast.	następna (-e, -y)
niepubl.	niepublikowany (-e)

np.	na przykład
Nr	numer
orz.	orzeczenie
pkt	punkt (-y)
podkr. aut.	podkreślenie autora
por.	porównaj
post.	postanowienie
poz.	pozycja
ppkt	podpunkt (-y)
przyp. aut.	przypis Autora
r.	rok
red.	redakcja
s.	strona (-y)
SP ZOZ	Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej
t.	tom (-y)
tekst jedn.	tekst jednolity
tj.	to jest
tw.	tak zwany (-e)
uchw.	uchwała
ust.	ustęp (-y)
wyd.	wydanie
wyr.	wyrok
z.	zeszyt
ze sprost.	ze sprostowaniem
ze zm.	ze zmianami (-ą)
zob.	zobacz

5. Piśmiennictwo

- Ciepla*, Komentarz KC *H. Ciepla* (i in.), Kodeks cywilny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem, art. 353–1088, t. 2, Warszawa 2005
- Czachórski*, Zobowiązania 1995 (2002, 2003, 2004)... *W. Czachórski*, Zobowiązania. Zarys wykładu (opracowanie: *A. Brzozowski, M. Safian, E. Sko-urońska-Bocian*), Warszawa 1995, 2002, 2003, 2004
- Czachórski*, 1962 *W. Czachórski*, Zarys prawa zobowiązań. Część ogólna, Warszawa 1962

- Gniewek*, Komentarz KC,
2006 Kodeks cywilny. Komentarz (pod red. *E. Gniewka*), wyd. II, Warszawa 2006
- Gwiazdomorski*, Prawo
spadkowe *J. Gwiazdomorski*, Prawo spadkowe, Warszawa
1959
- Komentarz do KC, Ks. 1... *S. Dmowski, S. Rudnicki*, Komentarz do kodek-
su cywilnego. Księga pierwsza, Część ogólna,
Warszawa 2006
- Komentarz do KC, Ks. 3,
t. 1, 2001 (2005, 2006).... Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trze-
cia, Zobowiązania, t. 1, pod red. *G. Bieńka*,
Warszawa 2001, 2006
- Komentarz do KC, Ks. 3,
t. 2, 2001 (2005)..... Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trze-
cia, Zobowiązania, t. 1, pod red. *G. Bieńka*,
Warszawa 2001, 2005
- Komentarz do KC, Ks. 4,
2005 (2007)..... *E. Skowrońska-Bocian* (red.), Komentarz do
Kodeksu cywilnego, Księga czwarta, Spadki,
wyd. 6, Warszawa 2005, wyd. 8, Warszawa 2007
- Komentarz KC, t. I,
2005 (2008)..... Kodeks cywilny. Komentarz do art. 1-449¹¹, pod
red. *K. Pietrzykowskiego*, t. I, wyd. 4, Warszawa
2005, wyd. 5, Warszawa 2008
- Komentarz KC, t. II,
2003 (2004, 2005)..... Kodeks cywilny. Komentarz do art. 450-1088,
pod red. *K. Pietrzykowskiego*, t. II, Warszawa
2003, 2004, 2005
- Piątowski*, Prawo
spadkowe, 1973
(2002, 2003)..... *J. S. Piątowski*, Prawo spadkowe. Zarys wykładu,
Warszawa 1973, wyd. 5, Warszawa 2002, wyd. 6,
Warszawa 2003
- Radwański*, Prawo
cywilne *Z. Radwański*, Prawo cywilne - część ogólna,
wyd. 6, Warszawa 2003, wyd. 8, Warszawa 2005,
wyd. 9, Warszawa 2007
- System, t. [] System prawa cywilnego, praca zbiorowa, t. I,
wyd. I, Ossolineum 1974, t. I, wyd. II, Ossolineum
1985, t. II, Ossolineum 1977, t. III, cz. 1,

Wykaz skrótów

- Ossolineum 1981, t. III, cz. 2, Ossolineum 1976,
t. IV, Ossolineum 1986
- System PrPryw, t. []..... System Prawa Prywatnego, t. 1, Warszawa 2007;
t. 2, Warszawa 2002
- Winiarz*, Komentarz KC,
t. [] *J. Winiarz* (red.), Kodeks cywilny z komenta-
rzem, t. I-II, Warszawa 1989
- Wolter, Ignatowicz,*
Stefaniuk, Prawo cywilne,
1996 (2001) *A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk*, Prawo
cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1996,
wyd. 2, Warszawa 2001

Powołanie do dziedziczenia w drodze rozrządzenia poszczególnymi przedmiotami majątkowymi w świetle zasady wykładni testamentu zgodnie z rzeczywistą wolą spadkodawcy

Andrzej Robert Grad

„Zdaję sobie sprawę z bujności życia i różnorodności stanów faktycznych, które życie ze sobą przynosi, a w konsekwencji z niebezpieczeństwa popełnienia omyłki przy stanowczym wykluczeniu zaistnienia pewnego, konkretnego stanu rzeczy”¹.

1. Wstęp

Powołanie do dziedziczenia oznacza nadanie powołanemu podmiotowi statusu spadkobiercy, a więc sukcesora spadkodawcy pod tytułem ogólnym. Do dziedziczenia może być powołana jedna osoba lub większa ich liczba. Jeżeli jest jeden spadkobierca, to dziedziczy on cały spadek. W przypadku więcej niż jednego spadkobiercy, powołanie

¹ J. Gwiadomorski, *Dziedziczenie czy następstwo szczególne?* (przyczynek do dyskusji nad art. 103 prawa spadkowego), PN 1950, Nr 3–4, przyp. 12, s. 222. Przytoczony fragment z pracy J. Gwiadomorskiego odnosi się do jednej z kontrowersji związanych ze stosowaniem art. 103 PrSpad (obecnie tożsama norma zawarta jest w art. 961 KC), a mianowicie tego, jakie znaczenie należy nadać temu, że w sytuacji określonej w tym przepisie do powołania spadkobiercy dochodzi za pośrednictwem rozrządzenia poszczególnymi przedmiotami majątkowymi. Uważam jednak, że ta niezwykle trafna uwaga ma znaczenie szersze i można odnieść ją do całokształtu rozważań na temat powołania do dziedziczenia w drodze rozrządzenia poszczególnymi przedmiotami majątkowymi.

następuje do udziału w spadku (tzw. części idealnej spadku – udziału określonego ułamkowo). Ujęcie spadkobrania, jako sukcesji uniwersalnej, sprawia, że najbardziej prawidłowym i pełnym określeniem jego treści jest stwierdzenie, że spadkobierca wchodzi w sytuację prawną spadkodawcy.

Nie określa w pełni pojęcia dziedziczenia stwierdzenie, że polega ono na przekazaniu następcy lub następcom majątku, rozumianego jako ogół aktywów. Z zakresu pojęcia zostaje bowiem wyłączona niezwykle istotna kwestia odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe. Przekazanie majątku następcom należy jednak uznać za główną treść tego pojęcia.

Powołanie do dziedziczenia nie może być ujmowane jako przekazanie oznaczonej osobie lub osobom konkretnych korzyści (przedmiotów majątkowych). Pozostawałoby to w sprzeczności z przyjętą w polskim prawie spadkowym zasadą sukcesji uniwersalnej w odniesieniu do dziedziczenia (art. 922 § 1 KC²). Przysporzeniu korzyści majątkowych oznaczonym osobom, bez konieczności czynienia ich swymi następcami pod tytułem ogólnym, służy inna konstrukcja prawa spadkowego, jaką jest zapis³. Zapisobierca, jeśli nie został zarazem ustanowiony spadkobiercą (tzw. zapis naddziałowy), nie jest następcą spadkodawcy pod tytułem ogólnym, a ma jedynie wierzitelność w stosunku do osoby obciążonej zapisem, którą może być spadkobierca lub inny zapisobierca (dalszy zapis), o spełnienie świadczenia majątkowego będącego przedmiotem zapisu⁴.

Spadkodawca, chcąc ustanowić swego następcę prawnego i przekazać mu cały swój majątek, powinien posłużyć się konstrukcją powołania do dziedziczenia. Jeżeli zaś chce jedynie przysporzyć pewnej osobie konkretną korzyść – właściwy będzie zapis. Świadomość konstrukcji przyjętych w prawie spadkowym jest jednak w społeczeństwie zbyt niska, aby testatorzy sporządzając testament mogli ustrzec się w tym zakresie od zasadniczych błędów. Zjawiskiem dość powszechnym jest zamieszczanie w testamencie rozrządzeń dotyczących poszczególnych przedmiotów majątkowych, które wyczerpują prawie cały lub cały spadek, bez ustanowienia następcy ogólnego. Uznanie beneficjentów takich rozrządzeń za zapisobierców może budzić wąt-

² Ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.).

³ Przysporzenie oznaczonej osobie pewnej korzyści może też nastąpić za pośrednictwem polecenia (art. 982 KC).

⁴ Artykuł 968 § 1 i 2 KC.

pliwości. Konstrukcją, która ma służyć przekazaniu przez spadkodawcę majątku na wypadek śmierci jest powołanie do dziedziczenia, a nie zapis. Przyjmując, że beneficjenci rozrządzeń są zapisobiercami przesądza się o tym, że spadek przypadnie co prawda w pierwszej kolejności spadkobiercom ustawowym, następnie jednak poszczególne jego części zostaną przeniesione na zapisobierców. Przekazanie majątku nastąpi więc niejako dwuetapowo, co prowadzić będzie do znacznego skomplikowania sytuacji prawnej. Spadkobiercy ustawowi, będą zobowiązani do przekazania w całości lub prawie w całości aktywów spadku na rzecz innych osób. Odpowiedzialność za długi spadkowe pozostanie przy tym przy spadkobiercach ustawowych. Następuje więc rozdzielenie podmiotowe w zakresie partycypacji w korzyściach i obciążeniu odpowiedzialnością za ciężary związane z dziedziczeniem, co, jak się wydaje, nie powinno mieć miejsca. Pod dużym znakiem zapytania stoi także kwestia sprawowania pieczy przez spadkobierców ustawowych nad przedmiotami majątkowymi wchodzącymi w skład spadku, skoro w ostatecznym rezultacie mają one przypaść innym osobom. Dodatkowe perturbacje mogą wynikać w związku z istnieniem przepisów ograniczających odpowiedzialność spadkobierców za zapisy⁵.

Wskazane okoliczności przesądzają o tym, że przyjęcie powołania do dziedziczenia z ustawy i obciążenie spadkobierców ustawowych zapisami wyczerpującymi prawie cały spadek należy uznać za dalekie od naturalności. Budzi to uzasadnione wątpliwości co do tego, czy takie rozwiązanie jest w istocie zgodne z rzeczywistą wolą spadkodawcy i czy w związku z tym nie należałoby przyjąć innego rozwiązania. Kwestia ta sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, czy spadkodawca rzeczywiście chciał, aby kto inny był spadkobiercą, a kto inny otrzymał ostatecznie przedmioty majątkowe stanowiące prawie całą wartość spadku. Alternatywnym rozwiązaniem jest przyjęcie, że rzeczywistą wolą spadkodawcy było przekazanie całego majątku beneficjentom testamentu, jednak nie znając konstrukcji sukcesji uniwersalnej, rozrządził on poszczególnymi aktywami składającymi się na ten majątek. Otwiera to możliwość uznania, że spadkodawca powołał spadkobierców, jednak ze względu na braki w świadomości prawnej uczynił to

⁵ Jeżeli więc spadkobiercy ustawowi są osobami uprawnionymi do zachowku, to ze względu na treść normy z art. 998 § 1 KC beneficjenci zapisów, którym spadkodawca przeznaczył przedmioty majątkowe, stanowiące prawie cały jego majątek, mogą w rezultacie w ogóle nic nie otrzymać.

za pośrednictwem rozrządzenia przedmiotami majątkowymi, co nie powinno przekreślać znaczenia jego rzeczywistej woli ustanowienia następców ogólnych. Wola spadkodawcy wyrażona w testamencie powinna być bowiem realizowana, jeśli można ją ustalić, pomimo niedoskonałości sposobu jej wyrażenia.

Przyjęcie któregoś z przedstawionych rozwiązań stanowi poważny problem przy wykładni testamentu. Zasadne więc wydaje się wprowadzenie reguły interpretacyjnej, która przyczyni się do tego, że takie problemy będą rozwiązywane w sposób zgodny z zapatrywaniami prawodawcy.

Taką regułą interpretacyjną zawiera przepis art. 961 KC. Został on zamieszczony w Księdze IV „Spadki”, Tytule III „Rozrządzenia na wypadek śmierci”, Dziale II „Powołanie spadkobiercy”. Ma on następującą treść: „Jeżeli spadkodawca przeznaczył oznaczonej osobie w testamencie poszczególne przedmioty majątkowe, które wyczerpują prawie cały spadek, osobę tę poczytuje się w razie wątpliwości nie za zapisobiercę, lecz za spadkobiercę powołanego do całego spadku. Jeżeli takie rozrządzenie testamentowe zostało dokonane na rzecz kilku osób, osoby te poczytuje się w razie wątpliwości za powołane do całego spadku w częściach ułamkowych odpowiadających stosunkowi wartości przeznaczonych im przedmiotów”.

Przepis składa się z dwóch zdań zawierających osobne normy, mające zastosowanie w odmiennych stanach faktycznych. Norma ze zd. 1 ma zastosowanie, jeżeli rozrządzenia, które wyczerpują prawie cały spadek zostaną dokonane na rzecz tylko jednej osoby. Z kolei norma ze zd. 2 wchodzi w grę, gdy takie rozrządzenia dotyczą kilku, a więc dwóch lub więcej osób. Pomimo że w testamencie zawarte zostały rozrządzenia na rzecz więcej niż jednej osoby, to jeśli niektóre z nich uznane zostaną za zapisy⁶ i w związku z tym pozostanie tylko jeden beneficjent rozrządzeń, którego status prawny jest wątpliwy, właściwa do oceny w tym zakresie będzie norma ze zd. 1, a nie ze zd. 2.

Skutki zastosowania normy z art. 961 KC są następujące:

- 1) przyjęcie dziedziczenia spadku przez beneficjenta lub beneficjentów rozrządzeń poszczególnymi przedmiotami majątkowymi wyczerpującymi prawie cały spadek;

⁶ Na zapis może wskazywać w szczególności znaczna różnica stosunku wartości przedmiotu poszczególnych rozrządzeń, ale także inne okoliczności omówione w dalszej części pracy.

- 2) wynikające z dziedziczenia spadku przez osoby wskazane w pkt. 1, wyłączenie od dziedziczenia spadkobierców ustawowych;
- 3) szczególne skutki wynikające z faktu, że powołanie do dziedziczenia następuje nie wprost, ale za pośrednictwem rozrządzenia poszczególnymi przedmiotami majątkowymi wyczerpującymi prawie cały spadek.

Skutki wskazane w pkt 1 i 2 nie różnią się niczym od skutków powołania wprost przez spadkodawcę jednej lub kilku osób do dziedziczenia. Odmiennie przedstawia się sytuacja skutków, wskazanych w pkt 3 związanych ze szczególnym sposobem powołania do dziedziczenia, jaki ma miejsce w sytuacji opisanej w hipotezie art. 961 KC.

Większość doktryny (co jest godne zaaprobowania) przyjmuje, że wolę spadkodawcy przyznania poszczególnych przedmiotów majątkowych określonym osobom należy rozumieć w tym przypadku jako życzenie (dyspozycję) testatora co do działu spadku⁷. Testator wyraża więc, poza wolą powołania beneficjentów rozrządzeń do spadku, także życzenie co do tego, co ostatecznie ma przypaść każdemu z nich ze spadku w następstwie dokonania jego działu. Ten skutek prawny dotyczy oczywiście wyłącznie przypadku, do którego odnosi się art. 961 zd. 2 KC, skoro w przypadku ze zd. 1 występuje tylko jeden spadkobierca dziedziczący cały spadek. Kwestią odrębną jest skuteczność prawna życzenia spadkodawcy co do działu spadku na gruncie polskiego prawa spadkowego⁸.

Przechodząc do omówienia przesłanek stosowania art. 961 KC, należy zauważyć, że przesłanki te dla norm ze zd. 1 i 2 w większości się pokrywają. Wspólne przesłanki są następujące:

- 1) sporządzony został testament;
- 2) testament zawiera rozrządzenia poszczególnymi przedmiotami majątkowymi;
- 3) przedmioty majątkowe, którymi rozrządzono, wyczerpują prawie cały spadek;

⁷ Takie stanowisko wyrazili m.in. *J. Gwiazdomorski*, *Prawo spadkowe*, Warszawa 1959, s. 331; *tenże*, *Dziedziczenie...*, *op. cit.*, s. 220 i 221; *K. Przybyłowski*, *Ustanowienie spadkobiercy w przypadkach z art. 103 dekretu o prawie spadkowym*, PiP 1948, z. 8, s. 35; *E. Skowrońska-Bocian*, *Komentarz do KC*, Ks. 4, 2007, s. 132; *M. Pazdan*, (w:) *Komentarz KC*, t. II, 2005, s. 995; *T. Felski*, *Wpływ woli testatora na sposób podziału majątku spadkowego*, Pal. 1994, Nr 12, s. 5.

⁸ Problematykę skuteczności prawnej zawartego w testamencie życzenia spadkodawcy co do działu spadku omawiają szeroko: *J. Biernat*, *Z problematyki tak zwanego testamentu działowego w polskim prawie cywilnym*, PS 2005, Nr 4 i *T. Felski*, *op. cit.*